

ENDÜSTRİ MİRASI ve İSTANBUL

Yrd. Doç. Dr. Gül Köksal

mimar-koruma uzmanı

tgulkoksal@gmail.com

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü
Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı

**1. ENDÜSTRİ ALANLARININ SOMUT ve
SOYUT DEĞERİ NEDİR?
NEDEN KORUMA ALTINA
ALINMAKTADIR?**

20. yüzyılın ortalarından itibaren sanayi yapılarının işlevlerini yitirmeleri ile bu yapı ve alanların geleceği tartışılmaya başlanıyor.

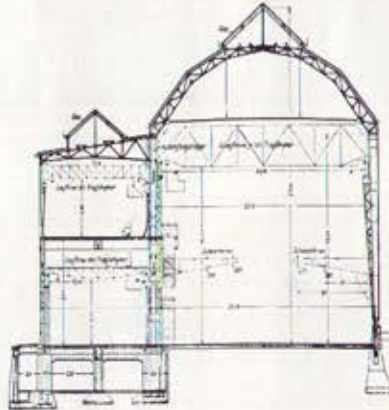
Endüstriyel alanların kentsel etkileri...

- Konumları, kentsel dönüşümdeki rolleri...
- Günlük yaşama etkileri
- Soyut (somut olmayan) hikayenin somut izleri

Bunun üzerine İngiltere, Fransa, Almanya gibi Endüstri Devrimi'ni tam anlamıyla yaşamış ülkelerde çok sayıda endüstri alanını değerlendirmek üzere *endüstri arkeolojisi bilim dalı* ortaya çıkıyor.

“Endüstri arkeolojisi” bilim dalı nedir?

Endüstri kültürünün somut ya da soyut bütün kanıtlarını, belgelerini, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşturulan yapıları, yerleşimleri, doğa ve kent peyzajlarını inceleme alanıdır.

Bu bilim dalı, mimarlık tarihi, teknoloji tarihi, arkeoloji ve koruma boyutları ile tüm dünyada 1955’ de ortaya çıkmış, 1970’ lerde de yeni bir çalışma alanı olarak uluslararası anlamda kabul edilmiştir.

Bu bilim dalının değerlendirdiği “*Endüstri arkeolojisi mirası*” ise, endüstri arkeolojisinin tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarını içerir.

2. KORUMA ALTINA ALINAN MİRASA YAKLAŞIM NASIL OLMALIDIR?

Avrupa Endüstri Mirasınının Korunması ve İşlevsel Dönüşümü

ENDÜSTRİ MİRASINA YAKLAŞIM İLKELERİ

Avrupa' da endüstri mirasını koruma ve yeniden işlevlendirme çalışmaları...

Endüstri mirasını koruma amacıyla kurulmuş örgütler ve çalışmaları...

TICCIH - The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage (1973)

ERIH - The European Route of Industrial Heritage (1999)

ICOHTEC - International Committee for the History of Technology

SHOT - Society for the History of Technology

NEKTAR - Europäischen Netzwerk der Kultur der Arbeit

E-FAITH - European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage

.....

• Endüstri mirasının korunmasını konu alan uluslararası toplantılar

• Endüstri mirasını değerlendirme ölçütleri, koruma yöntemleri ve yeniden işlevlendirme ölçütleri

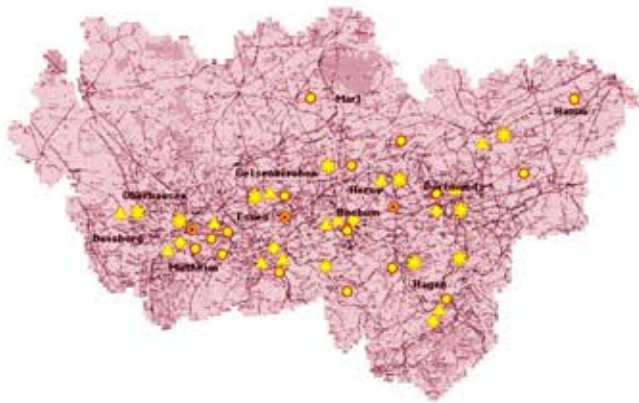
• Dünya Mirası Listesi' ne kabul edilecek endüstri mirası ve seçim ölçütleri

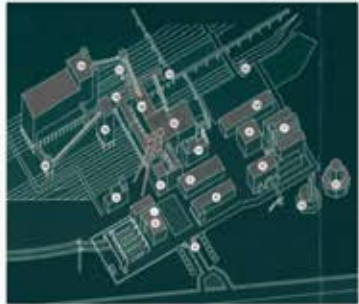
• Endüstri mirasını koruma yöntemleri ve yeniden işlevlendirme ölçütleri

• Avrupa' da korunan ve yeniden işlevlendirilen endüstri kompleksi, tek yapı, tersane ve teknik donanımdan örnekler

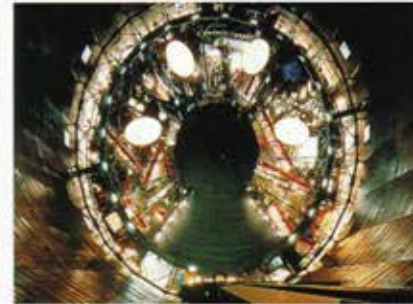
--- Bölgesel ölçekte uygulamalar (IBA Emscher Park, Londra Doklar Bölgesi, Hamburg Liman Bölgesi...)

--- Endüstri kompleksinin korunması (Völklingen Demir İşletmesi, Zeche Zollverein, Altenberg çinko Fabr...)

--- Endüstri yapısının korunması (Oberhausen Gaz Deposu, Hamburg Lastik Fabrikası, Viyana Gazhanesi...)

--- Tersanelerin korunması (Venedik Tersanesi...)

--- Teknik donanımın/anıtın korunması

ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN KULLANIMINA DAİR ÖRNEKLER

YAKLAŞIM İLKELERİ

IBA Emscher Park-Ruhr Bölgesi, Almanya:

SCHWER.
INDUSTRIE

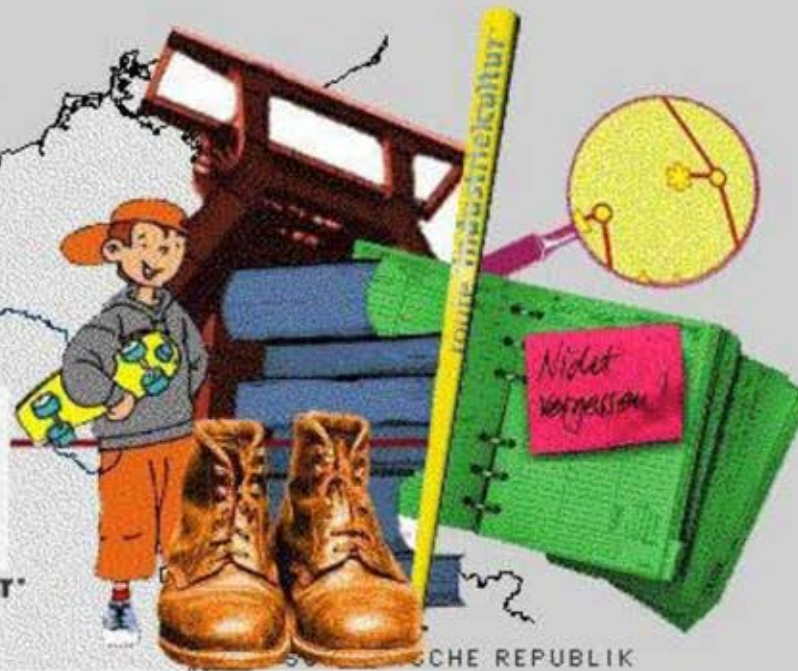

Landschaftsverband Rheinland
Rheinisches Industriemuseum

Overhausen

Welcome to the Ruhr District!

- Welcome
- Menu
- Current Events
- German

route·industriekultur

There's a lot to see on the Route of Industrial Heritage. We will provide you with all the information you need on your journey. Unfortunately the English section is a little bit smaller than the German. But still enjoy...

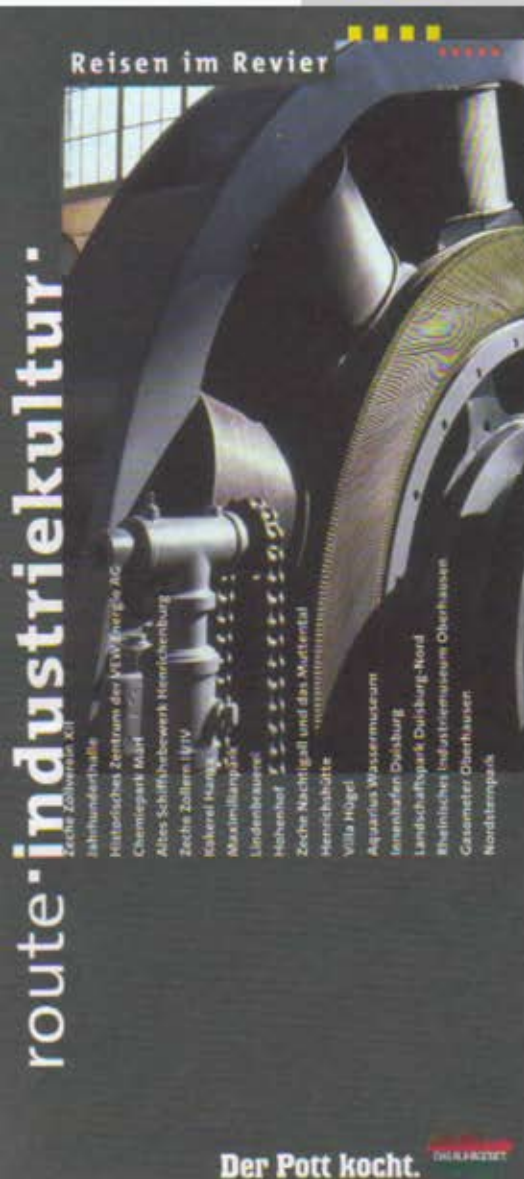
If you would like to get some information about the route join our list: route-industriekultur@ecircle.de

Mitglied im Webring
Industriekultur Ruhrgebiet

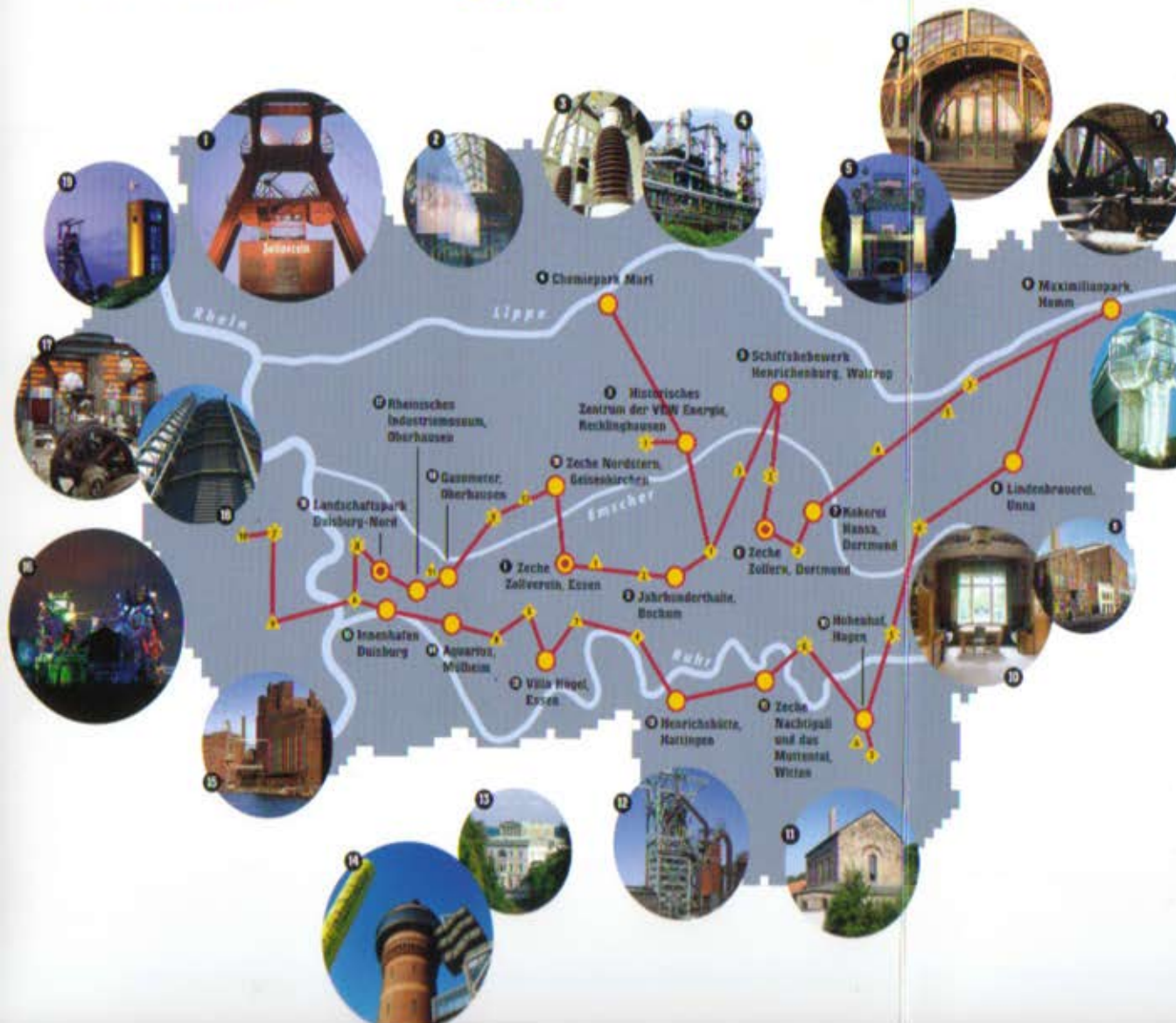

IBA Emscher Park-Ruhr Bölgesi, Almanya:

IBA Emscher Park-Ruhr Bölgesi, Almanya:

route·industriekultur

IBA Emscher Park-Ruhr Bölgesi, Almanya:

- yeşil alan ve orman düzenlemeleri, büyük sanayi komplekslerinin topraklarını düzenleme-değerlendirme,
- küçük gemi ve motorla kanallar ve nehirler boyunca gezinti güzergahları, nehir kenarında bisiklet ve yürüyüş yolları düzenleme,
- endüstri anıtlarının ve sitlerinin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları,
- 2000 solar enerjili yeni konut; işçi konutları, bahçeli evler de olmak üzere yaklaşık 4000 konuta modern koşulların sağlanması,
- rekreasyon alanları, çocuk eğlence ve eğitim yerlerinin düzenlemesi,
- yaklaşık 500 hektarlık alanın halk kullanımına açılması,
- yeni iş imkanlarının yaratılması,
- ulusal ve uluslararası mimari proje yarışmaları düzenlenmesi,
- sadece endüstri alanlarında rastlanabilen bitki örtüsünün uzmanlar tarafından koruma altına alınması,
- kentsel ölçekte ve tek yapı olarak tüm alanın bir bütün halinde ele alınması ve tarihi – teknolojik – mimari sürekliliğin devamının sağlanması...

Landschaftspark-Duisburg Nord, Almanya:

Landschaftspark-Duisburg Nord, Almanyanya:

Landschaftspark-Duisburg Nord, Almanya:

Landschaftspark-Duisburg Nord, Almanya:

Essen Zeche Zollverein XII -Kömür İşletmesi, Almanya:

unten Solarkraftwerk auf
dem Dach der Koksofenbatterien,
Foto: Michael Rasche

unten Sonnenrad und Koks-
öfen bei Nacht. Beleuchtung
von Speirs & Major,
Foto: Manfred Vollmer.

links Schornstein in
der Lichtinszenierung,
Foto: Manfred Vollmer

unten Lauthorizont 'Sonnenbunker'
mit der Lichtinstallation 'Spectrum
of Time' von Peter Erskine,
Foto: Ralf Kreuzels

Sonne, Mond und Sterne.

Kultur und

Kömür işletmesinin eski kok kömürü kazanları ve depoları ile transmision köprüleri ve 100 m yüksekliğindeki bacalarının olduğu kısımda, mayıs 1999' da açılan "Sonne, Mond und Sterne -güneş, ay ve yıldızlar-" isimli bir sergi düzenlenmiştir. Sergide enerjinin kültürü ve doğası anlatılmaktadır.

Essen Zeche Zollverein XII -Kömür İşletmesi, Almanya:

IBA'nın koruma açısından en başarılı endüstri müzesi sayılabilecek müzede, 1986 senesinde terkedildiği haldeki gibi yerdeki kömür tozundan, donanımına, işçi çalışma yerlerinden üretim tekniğine kadar kömür işletmesi ile ilgili her türlü teknik ve sosyolojik bilgiyi almak mümkündür.

AVRUPA' DA ENDÜSTRİ MİRASINA YAKLAŞIM İLKELERİ, BİR DEĞERLENDİRME

- BÜTÜN İÇİNDEKİ ANLAMI - ROLÜ
- TEK BAŞINA DEĞERİ
- KORUMA KOŞULLARI
- MÜDAHALE SINIRLARI
- YENİ KULLANIM ARAŞTIRMASI
- KAMUYA AÇIK SÜREÇ AKTARIMI, KATILIMCI METODLAR

YENİ KULLANIM PROGRAMI;

- BÖLGENİN İHTİYACI
- KÜLTÜREL BOYUT, KAMUYA AÇIK KULLANIM, YATIRIM POLİTİKALARI, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK,
- PROJELENDİRME, GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI, AÇIK UYGULAMA ETAPLARI, ÇOK BOYUTLU VE AKTÖRLÜ SÜREÇLER...

TÜRKİYE' DE ENDÜSTRİ MİRASININ KORUNMASI SÜRECİ

ÖRNEKLER

İSTANBUL' DAKİ ENDÜSTRİ MİRASI

A. Enerji üretimi

Dolmabahçe Gazhanesi

Yedikule Gazhanesi

Hasanpaşa Gazhanesi

Üsküdar Elektrik Fabrikası

Silah tarağı Elektrik Fabrikası

B. Gıda Üretimi

Paşalimanı Un Fabrikası

Cibali Tütün Fabrikası

Kasımpaşa Un Fabrikası

Unkapanı Un Fabrikası

Cendere Su Pompa İst.

Bomonti Bira Fabrikası

C. Giyim ve dokuma sanayii

Feshane-i Amire

Korse Fabrikası

D. Deri sanayii

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası

E. Kimyevi madde sanayii

Küçükçekmece Kibrit Fabrikası

Bakırköy Baruthanesi

Azadlı Baruthanesi

F. Maden işleyen fabrikalar ve atölyeler

Tersane-i Amire

Lengerhane ve Şirket-i Hayriye

Tophane-i Amire

Zeytinburnu Makine ve Silah Fabrikası

Darphane-i Amire

G. Toprak işleyen fabrikalar ve atölyeler

Sütluçe Tuğla Fabr.

Paşabahçe Tuğla Fabr.

Haznedar Tuğla Fabr.

Yıldız Çini Fabrikası

H. Ağaç işleyen fabrikalar ve atölyeler

Beykoz Kağıt Fabrikası

Mevcut olmayan fabrikalar...

İspirmeçet Mum Fabrikası

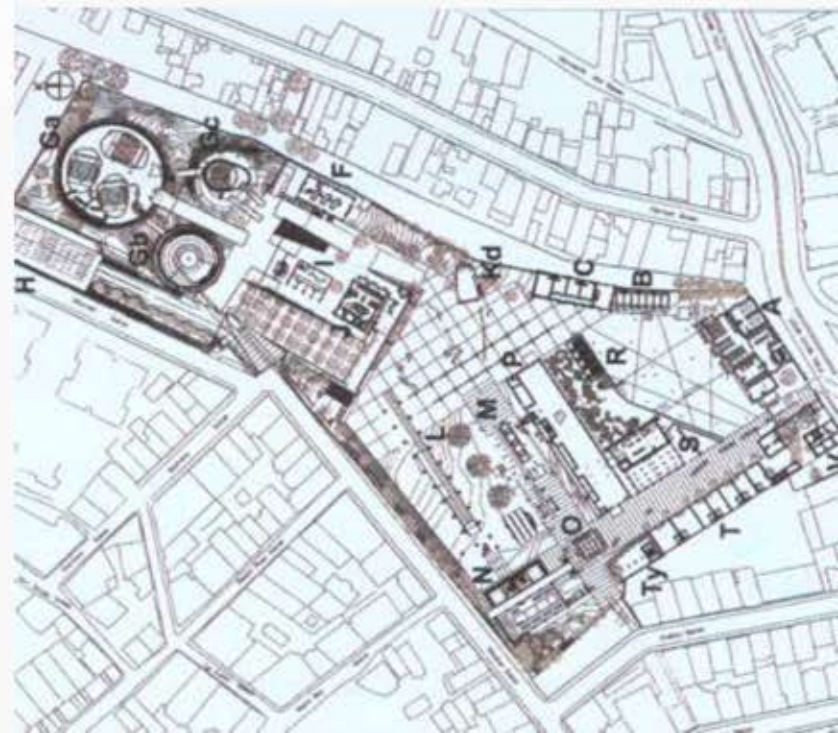
Haliç
Tersaneleri

Hasanpaşa Gazhanesi,
Kadıköy, İstanbul

TÜRKİYE' DE ENDÜSTRİ MİRASINA YAKLAŞIMIN DEĞERLENDİRMESİ

- BÜTÜN İÇİNDEKİ ANLAMI - ROLÜ (İstanbul, Haliç, Zonguldak)
- TEK BAŞINA DEĞERİ (Kentsel, yapısal)
- KORUMA KOŞULLARI (2863 sayılı Koruma Kanunu)
- MÜDAHALE SINIRLARI (Mimari değerlendirme)
- YENİ KULLANIM ARAŞTIRMASI (Çok disiplinli süreç)
- KAMUYA AÇIK SÜREÇ AKTARIMI, KATILIMCI METODLAR (Hasanpaşa Gazhanesi....)

YENİ KULLANIM PROGRAMI;

-BÖLGENİN İHTİYACI (Hasanpaşa, Cibali..)

-KÜLTÜREL BOYUT, KAMUYA AÇIK KULLANIM, YATIRIM POLİTİKALARI, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK,

- PROJELENDİRME, GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI, AÇIK UYGULAMA ETAPLARI, ÇOK BOYUTLU VE AKTÖRLÜ SÜREÇLER...

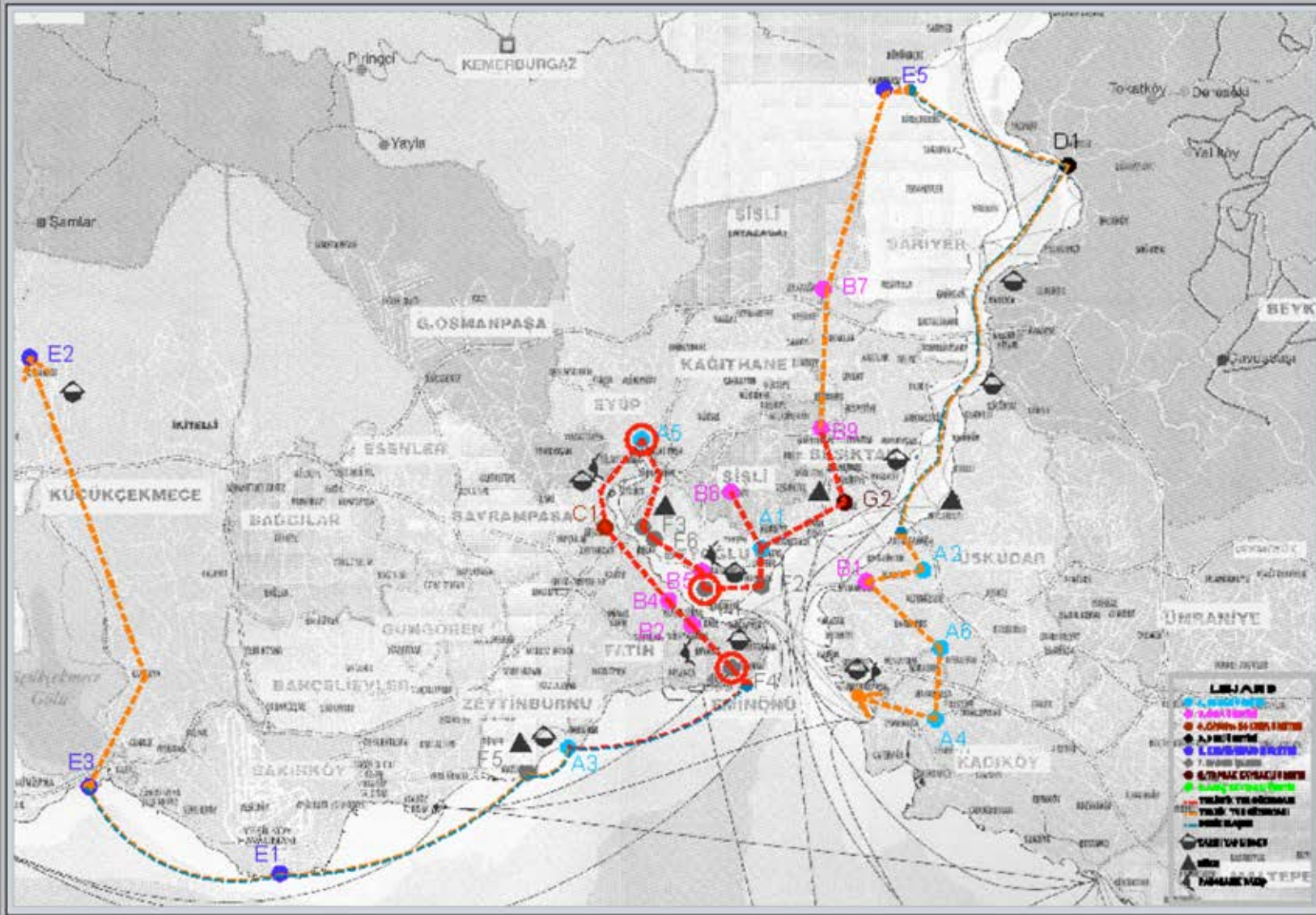
Kentlerin hızlı/kontrolsüz kentleşme, sanayi ve ulaşım bağlantısı ile yitirilen ilişkilerinin yeniden kurulması için fırsattır...

- Kurulduğu zamanlarda kentlerin modernleşmesine neden olan bu tesisler, yeniden kullanımında da kentin mimari, kültürel, sosyal ve rekreasyon anlamında refah düzeyini arttıracak potansiyele sahiptirler.
- Yerleşkelerin günün her saatinde aktif olarak kullanılacak karma kullanımlara olanak sağlama olanağı vardır (özgün işlevi de sadece üretim alanı değil, aynı zamanda kültür, spor, konut işlevlerine sahip bir alanlardır).
- Alanın sadece kendi içinde değil, kent ile kuracağı yeni ilişkilerde düşünülerek makro ölçekte bir planlama ile ele alınmasının önemli yararlar getirecektir.
- Çoğunluğu karma sit örneği olarak “bütünüyle kentin tarihsel, kültürel gelişiminin izlerini gösterecek potansiyelde olması. Bugün kent içinde izlenemeyen birçok değeri kendi bünyesinde barındırması (antik dönemden modern döneme mimari miras, kıyı ilişkisi, çok amaçlı kullanım alanları...)
- Osmanlı ve Erken Cumhuriyet’ in ülkedeki önemli örnekleri olarak özgün donanımı ile bunu sergileyebilecek potansiyeli olması,
- KORUMA - KULLANMA DENGESİNİN DİKKATE ALINMASI, ASIL AMACIN BU ALANLARI GELECEK NESİLLERE AKTARMAK OLDUĞUNUN MERKEZDE OLMASI, YENİ KULLANIMIN YAPILARIN KİMLİĞİ VE POTANSİYELİN, DİKKATE ALINARAK SEÇİLMESİ** sağlıklı sonuçlar sağlayacaktır.

İSTANBUL ENDÜSTRİ MİRASI GÜZERGAHI

İlginiz için teşekkür ederim...